

**Pr. conf. univ. dr. Lucian Petroaia,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

**DIN „RÂNDUIALA CEA DE TAINĂ”
A PREOTULUI (I):
RUGĂCIUNILE DE LA UTRENIE
ȘI SEMNIFICAȚIILE LOR
TEOLOGICE, LITURGICE ȘI DUHOVNICEȘTI**

***Abstract:** Few Christians know that, apart from what it is seen in the church (movements, gestures or small liturgical rituals), the priest also performs secret ordinances, required by his status as a sanctified person and by the liturgical services. Some of these “secret ordinances” are prayers that the priest says in the Holy Altar, in parallel with the service that takes place in the church, without them being heard by the faithful.*

Of these, in the present study, I have chosen to make a theological, liturgical, and spiritual analysis of the text of the prayers which the priest reads “in secret”, while the six psalms from the beginning of Matins are read aloud at the pew.

Apart from a few brief references by the priest professors Petre Vintilescu, Ene Braniște and Dumitru Stăniloae, in Romanian theology there is, so far, no analytical study on this topic.

***Keywords:** priest, prayer, canon, typical, Matins*

1. Introducere

Rugăciunea este un limbaj universal și reflectă credința omului din toate timpurile și aflat în toate situațiile, în Dumnezeu, indiferent cum a fost numit El de-a lungul istoriei. Din această credință, omul a creat imne și ceremonii religioase prin care și-a adorat Creatorul. Întruparea Fiului lui Dumnezeu, care avea să schimbe istoria umanității, a dat creștinilor convingere sporită pentru rugăciune, pentru că mai întâi

ei, dar și mulți alți oameni care la început nu L-au urmat pe Iisus, au văzut și au simțit iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu față de ei. Pentru aceasta, Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan notează: „*Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am primit și mâinile noastre au pipăit [...] mărturisim și vă vestim [...]*” (1 In 1, 1).

Încă de la început, Biserica Creștină și-a manifestat adorarea față de Dumnezeu printr-un cult distinct, bogat în ritualuri și în texte liturgice. Cu timpul, acest cult a devenit strălucitor, exprimând – în plan uman și în formă liturgică – slava cea negrăită a lui Dumnezeu, pe care omul este chemat să o contemple neconținut. În interiorul cultului liturgic, elementul devoțional de bază este rugăciunea, pe care Părinții Bisericii o numesc „convorbirea omului cu Dumnezeu”¹, „urcușul minții spre Dumnezeu”², chiar „unirea omului cu Dumnezeu și susținătoarea lumii”³ „hrana firii sufletului”⁴ și „lumina sufletului”. Prin aceste definiții ei, cei mai mari rugători pe care îi are umanitatea surprind importanța și imperioasa necesitate a relaționării omului cu Dumnezeu de această manieră, prin rugăciune.

În Biserica Ortodoxă, cultul este animat de slujitorii sfințiți: diaconi, preoți și episcopi. Ei nu sunt – cum ar părea la prima vedere – doar niște „maestri de ceremonie”, ci cu mult mai mult! Pe de o parte ei sunt „portavocea” rugăciunilor poporului, cei ce înalță spre Dumnezeu doleanțele credincioșilor; pe de altă parte, ca persoane sfințite, ei primesc de la Dumnezeu puterea de a împărtăși oamenilor binecuvântarea și harul Lui. Din acest motiv viața preotului (pentru că despre slujii-

1. SFÂNTUL TEODOR AL EDESEI, „Una sută capete folositoare”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. IV, cap. 60, Editura Harisma, București, 1994, p. 237.

2. EVAGRIE PONTICUL, „Cuvânt despre rugăciune”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. I, cap. 36, Editura Harisma, București, 1993, p. 109.

3. SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, „Cuvântul XXVIII – Despre fericita rugăciune, sfințita maică a tuturor virtuților”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. IX, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 403.

4. SFÂNTUL ISAAC SIRUL, „Cuvinte despre sfintele nevoințe”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 496.

rea lui se vorbește aici) este plină de privațiuni și necesită, continuu, o stare de spirit curată și înaltă; preotul este, prin excelență, rugătorul!

Dacă cele mai multe dintre actele și riturile liturgice pe care le săvârșește preotul în cult sunt văzute și auzite de popor, totuși unele fac parte din viața duhovnicească tainică a preotului. Vorbesc aici de „pravila preotului“, pe care el o săvârșește în viața sa religioasă privată și de anumite rugăciuni și gesturi pe care el le face în Sfântul Altar, „în taină“, în cadrul cultului divin public.

Studiul de față va accentua câteva aspecte legate de această rugăciune în șoaptă sau „în taină“, din partea nevăzută a slujirii preotului. Pentru aceasta, am ales să realizez o analiză atentă a celor 12 rugăciuni pe care preotul le citește „în taină“, la începutul Utreniei⁵. Am optat pentru acest subiect întrucât despre aceste rugăciuni, pline de frumusețe poetico-imaginativă și dense din punct de vedere teologic, nu s-a scris aproape deloc în teologia românească, cu excepția câtorva sublinieri ale preoților profesori Petre Vintilescu⁶ și Ene Braniște⁷.

2. Câteva aspecte istorice, legate de rugăciunile de la începutul Utreniei

Cele mai vechi mențiuni privind prezența acestor rugăciuni în rânduiala Utreniei ne parvin din secolele VII-VIII. Structura actu-

---

5. Există și alte multe texte liturgice pe care preotul le rostește „în taină“, în cadrul cultului liturgic ortodox: unele dintre cele mai importante rugăciuni din cadrul Sfințelor Liturghii ale Sfinților Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigorie Dialogul (deși aici este o dispută întreaga între două „partide“: una care pledează pentru ca aceste rugăciuni să rămână „în taină“ și alta care cere vehement autorității eclesiatice să accepte ca aceste rugăciuni să fie rostite de către preot cu voce tare, în auzul poporului – dar acesta este un alt subiect de discuție), cele șapte rugăciuni din partea de început a Vecerniei, „Rugăciunea plecării capetelor“ (tot de la Vecernie), alte rugăciuni din cadrul unor Sfinte Taine (Botezul, Maslul) sau Sfinte Ierurgii (Slujbele Aghesmei Mici și Mari). Despre rugăciunile de la Vecernie voi elabora un alt studiu, asemănător celui de față.

6. Pr. Petre VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1972, pp. 66-67.

7. Pr. E. BRANIȘTE, *Liturgica specială pentru Institutele Teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, pp. 139-140.

ală a acestui corpus euhologic a fost definitivată însă în secolul al IX-lea⁸.

Liturghierul precizează că aceste rugăciuni se rostesc de către preot cu „capul descoperit” și „în taină”⁹, în timp ce la strană se citesc cu voce tare și cu multă evlavie cei șase Psalmi („hexapsalmul”). Primele șase rugăciuni sunt citite de preot în Sfântul Altar, iar celelalte șase în afara Sfântului Altar, din fața Ușilor Împărătești. Prin tradiția liturgică s-a moștenit până astăzi ca toate aceste 12 rugăciuni să fie rostite de către preot cu mare adâncire în sine și „pătrunzându-se de sensul fiecăruia dintre motivele euhologice pe care le parcurge cu ochii și cu mintea”¹⁰.

De ce sunt astăzi chiar 12 rugăciuni, întrucât unele temeuri de arheologie liturgică arată că, de-a lungul timpului ele au fost într-un număr variabil, de la 1 la 14? Unii teologi învață că acest număr, 12, conduce la simbolismul miezului nopții (ora 24 = 2 x 12), când în special în mănăstiri se săvârșește Utrenia. Această explicație ne ajută să înțelegem și faptul că toate aceste rugăciuni sunt de sorginte monahală. Numărul lor mare, ora la care se citeau în vechime, necesitatea acelei introspecții adânci a preotului în Altar, sunt indicii clare asupra faptului că aceste 12 rugăciuni sunt preluate în cultul Bisericii din rânduiala liturgic-tipiconală monahală, care se caracterizează printr-o nevoiță ascetică pregnantă.

În particular, în istoria *Liturghierului* manuscris și tipărit în spațiul românesc se pot identifica două etape: una în care din conținutul cărții lipsesc total sau parțial aceste rugăciuni¹¹ și a doua, în care aceste

8. Pr. E. BRANIȘTE, *Liturgica specială pentru Institutele Teologice*, p. 139.

9. *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 79.

10. Pr. P. VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, p. 67.

11. În general, primele ediții de *Liturghier* apărute pe teritoriul românesc în secolul al XVI-lea sunt incomplete, ele cuprinzând îndeosebi textele Sfintelor Liturghii. De exemplu, *Liturghierul* tipărit de IEROMONAHUL MACARIE la Târgoviște, în 1508, nu cuprinde aceste rugăciuni; a se vedea, despre aceasta, ediția critică *Liturghierul lui Macarie*, realizată și prefațată de P. P. PANAITESCU, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961, pp. IX-X. Nici *Liturghierul* tipărit de DIACONUL CORESI, la Brașov, în 1570, nu conține aceste rugăciuni – a se vedea primul text transliterat în caractere latine, de către pr. Spiridon CÂNDEA, sub titlul „Textul Liturghieru-

rugăciuni sunt prezente consecvent în toate edițiile¹². Cu referire la etapa a doua despre care vorbeam mai sus, în general, dar și din punct de vedere al formei, rugăciunile sunt reluate, ediție după ediție, cu consecvență. Redau mai jos o simplă exemplificare cu citări din Rugăciunea a patra, extrase din exemplare de *Liturghier*, din epoci diferite, care probează afirmația mea:

<i>Liturghier</i>, Târgoviște, 1713, p. 32	<i>Liturghier</i>, Iași, 1794, f. 17	<i>Liturghier</i>, Buzău, 1835, p. 29	<i>Liturghier</i>, București, 2012, p. 81
„Stăpâne, Dumnezeule, cela ce ești sfânt și necuprins, carele ai zis să strălucească lumină dintru întuneric, cela ce neai dat odihnă în somnul de noapte și neai rădicat spre lauda, și ruga bunătății tale, fiind îmblânzit de singură milostivirea ta. Priimește-ne și acum pre noi, carii ne închinăm Ție [...]“	„Stăpâne, Dumnezeule, cela ce ești sfânt și ne cuprins: carele ai zis să strălucească lumină dintru întuneric. cela ce neai dat odihnă în somnul de noapte, și neai rădicat spre lauda, și ruga bunătății tale, fiind îmblânzit de singură milostivirea ta; priimește-ne, și acum pre noi, carii ne închinăm Ție, [...]“	„Stăpâne, Dumnezeule, cela ce ești sfânt, și necuprins, carele ai zis să strălucească lumină dintru întuneric, cela ce neai dat odihnă în somnul de noapte, și neai rădicat spre lauda, și rugăciunea bunătății tale, fiind îmblânzit de singură milostivirea ta, priimește și acum pre noi, carii ne închinăm Ție, [...]“	„Stăpâne Dumnezeule, Cel sfânt și necuprins, Care ai zis să strălucească lumină din întuneric, Cel ce ne-ai odihnit pe noi în somnul de noapte și ne-ai ridicat spre doxologia și ruga bunătății Tale, înduplecându-Te de însăși milostivirea Ta; primește-ne și acum pe noi, care ne închinăm Ție [...]“

lui românesc publicat de diaconul Coresi“, în: rev. *Mitropolia Ardealului*, V (1960), nr. 1-2, pp. 70-92, dar mai ales ediția critică *Liturghierul lui Coresi*, realizată și prefațată de Al. MAREȘ, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1965, pp. 127-148 (text transliterat), care are la final și textul original în facsimil. Despre ambele *Liturgii* menționate mai sus, se poate vedea analiza mai sistematică și mai completă din punct de vedere teologic-liturgic, realizată de pr. Lucian PETROAIA, *Liturghierul, tezaur de cultură și spiritualitate ortodoxă. Studiu asupra edițiilor în limba română (teză de doctorat)*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2014, pp. 39-41, 173-191, respectiv, pp. 43-44, 191-206.

12. După secolul al XVIII-lea, toate edițiile de *Liturghier* tipărite în Țările Române cuprind cu fidelitate, textele celor 12 rugăciuni de la Utrenie.

Despre cele 12 rugăciuni de la Utrenie voi face, în cele ce urmează, câteva considerații analitice, de natură teologică și semantică, dar toate cu deschidere spre sensurile duhovnicești ale acestor texte euhologice.

3. Scurtă prezentare a conținutului rugăciunilor de la Utrenie

În subcapitolul de față voi încerca să prezint conținutul teologic al acestor rugăciuni de la Utrenie.

Rugăciunea 1 – preotul mulțumește lui Dumnezeu, Care a dat creștinilor darul „odihnei” (un somn odihnitor) și darul „ridicării din așternut”. Părăsind somnul – simbol al morții și revenind la viața conștientă, slujitorul se roagă Domnului, nădăjduind în „mila Lui cea multă”. Râvna acestui act de adorație se vede deslușit din faptul că primul gest de după trezirea din somn pe care îl face creștinul este să-L laude pe Dumnezeu. Preotul se roagă pentru ca toți creștinii să „slujească”, împreună cu el, lui Dumnezeu, prin rugăciune, „cu frică și cu dragoste”: să aducă „laude și cântări” și „să se închine bunătății”¹³ lui Dumnezeu.

Rugăciunea 2 – preotul accentuează faptul că strigarea sa „mută” (a se citi „tainică”) către Dumnezeu se petrece „de noapte” (în noapte adâncă), aspect subliniat și de sintagma „De noapte mâneacă sufletul meu”. Termenul arhaic „mâneacă” provine din latinescul *manico-manicare*, care înseamnă „a se trezi dis-de-diminează”, înainte de răsăritul soarelui. Întinericului fizic al nopții îi este opusă, în text, „lumina poruncilor” lui Dumnezeu, care luminează lumea. În rugăciune, lumina spirituală este mai puternică decât lumina soarelui, iar lipsa luminii fizice ajută chiar momentului de introspecție. Dumnezeu este rugat să „Își plece urechea” (se remarcă aici antropomorfismul, atât de plastic și bine folosit) și să asculte rugăciunea preotului și a poporului, și să primească pomenirea „pe nume” a tuturor celor pe care preotul îi reprezintă în Altar și pentru care mijlocește în rugăciunea sa.

Această rugăciune conține și un paragraf din Rugăciunea amvonului, pe care preotul o rostește la finalul Sfintei Liturghii:

---

13. *Liturghier*, București, 2012, p. 80.

Text în Rugăciunea 2 de la Utrenie	Text în Rugăciunea Amvonului
<i>„[...] Binecuvintează poporul Tău și sfințește moștenirea Ta, pace lumii Tale dăruiește, preoților, ocârmuitorilor noștri și la tot poporul Tău [...]”¹⁴.</i>	<i>„[...] Mântuiește poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta [...]. Pace lumii Tale dăruiește, preoților, conducătorilor țării noastre și întregului Tău popor [...]”¹⁵.</i>

Rugăciunea 3 – subliniază, din nou, adevărul teologic al faptului că poruncile Domnului sunt lumină pentru om, iar împlinirea lor este alungarea oricărei neguri și a oricărei forme de somn „spre moarte” (cu sensul de moarte spirituală, cauzată de neîmplinirea sau chiar încălcarea poruncilor divine). În textul rugăciunii, termenul de „negură” este folosit ca imagine pentru inima întunecată, iar „somnul” este prezentat ca primejdie pentru minte, căci dormind, aceasta nu poate priveghea. În antiteză, Dumnezeu este prezentat ca „Soare al dreptății”, care Se dăruiește creștinilor, aducând o nouă dimineată și o nouă zi „întru bucurie”. Pentru a simți bucuria vieții în Hristos, creștinul este chemat să își păzească viața „fără ispite”, să își ducă mereu „pașii în calea păcii”¹⁶ și să înalțe neconținut rugăciuni de dimineată.

Rugăciunea 4 – evocă momentul primordial al creării luminii (Fc 1, 3) și realizează o corespondență între acest act creator divin și ridicarea omului din „somnul de noapte” la lumina slăvirii lui Dumnezeu:

„Stăpâne, Dumnezeule Cel Sfânt și necuprins, Care ai zis să strălucească lumină din întuneric, Cel ce ne-ai odihnit pe noi în somnul de noapte și ne-ai ridicat spre doxologia și ruga bunătății Tale [...]”¹⁷.

Slăvirea lui Dumnezeu și căutarea milei Lui, care împlinește „toate cele spre mântuire” constituie esența vieții creștinului. „Omul viu este slava lui Dumnezeu” afirma Sfântul Irineu de Lyon, arătând menirea celei mai de seamă creații divine, aceea de a Îl slăvi pe Creator și de a reîntoarce toată zidirea, cu recunoștință, spre El. Din acest motiv, în rugăciunea a patra este recurentă tema pomenirii poporului, pentru

---

14. *Liturghier*, București, 2012, p. 80.

15. *Liturghier*, București, 2012, pp. 199 și 279.

16. *Liturghier*, București, 2012, p. 81.

17. *Liturghier*, București, 2012, p. 81.

că atunci când Dumnezeu „Își aduce aminte“ de credincioși, la chemarea preotului, El și ajută pe fiecare după trebuința lui:

„Adu-Ți aminte, Doamne, după mulțimea îndurărilor Tale și de tot poporul Tău, de cei ce sunt aici și se roagă împreună cu noi și de toți frații noștri care sunt pe uscat, pe mare, în aer și în tot locul stăpânirii Tale“¹⁸.

Această chemare incandescentă a lui Dumnezeu trebuie înțeleasă prin faptul că omul nu poate trăi fără iubirea, ajutorul și mila lui Dumnezeu, cuvinte-cheie pe care această rugăciune le folosește în partea a doua.

Rugăciunea 5 – continuă, insistent, tema pomenirii, pe nume, a creștinilor. În prima parte, verbele sunt la persoana I plural: „ne închinăm“, „ne rugăm“, „ne păzește“. În partea a doua, preotul devine intercesor pentru întregul popor și, în exprimarea sa textul conține verbe cu caracter imperativ: „adu-ți aminte!“, „fii lor ajutător și ocrotitor!“ „primește rugăciunile lor!“. Aceste mijlociri ale preotului se fac, în special, pentru „cei ce priveghează și cântă“, dar nici ceilalți nu sunt îndepărtați sau uitați. Textul lasă să se vadă puterea de rugăciune pe care o are preotul, prin Taina Preoției, dar și ca urmare a unei vieți curate; el cutează să se roage lui Dumnezeu pentru toți creștinii de pretutindeni:

„[...] Primește rugăciunile noastre cele de dimineață, ale tuturor, ca tă-mâia înaintea Ta și să nu ne îndepărtezi pe niciunul dintre noi de la Tine, ci ne păzește pe toți cu îndurărilor Tale [...]“¹⁹.

Rugăciunea 6 – pune un puternic accent pe mulțumirea ce trebuie adusă mereu lui Dumnezeu, Care dăruiește oamenilor „toate, spre binele vieții“. Mulțumirea are și un caracter practic. Creștinul Îi mulțumește Domnului pentru faptul că l-a odihnit „în cursul nopții trecute“, că l-a ridicat din așternut și că l-a învrednicit „a se închina cinstului Său nume“. În mijlocul rugăciunii se află o cerere cu nuanță invocativă, epicletică:

„Dă-ne har și putere, ca să ne învrednicim a cânta Ție cu înțelegere și a Te ruga neîncetat, lucrând cu frică și cu cutremur la a noastră mântuire, cu ocrotirea Hristosului Tău“²⁰.

---

18. *Liturghier*, București, 2012, p. 82.

19. *Liturghier*, București, 2012, p. 82.

20. *Liturghier*, București, 2012, p. 83.

Numai în stare de har omul omul cutează să privească spre Dumnezeu și să I se roage Lui, astfel primind și mai mult har. În această cheie a înțeleșului, rugăciunea a șasea amintește de îndemnul paulin „*Rugați-vă neîncetat!*” (1 Tes 5, 23), roadele acestei rugăciuni în care „eu (uneori) dorm, dar inima mea veghează” fiind lupta cu succes împotriva celui rău. Ajutat de harul lui Dumnezeu, creștinul poate să „zdrobească sub picioarele lui pe nevăzuții și luptătorii vrăjmași”.

Rugăciunea 7 – continuă cu cererea dobândirii harului Duhului Sfânt și în același duh de mulțumire: „Dă-ne har întru deschiderea gurii noastre și primește ale noastre mulțumiri după putere”²¹. Energia Duhului Sfânt și improprierea „îndreptărilor” (învățăturilor, s.n.) dumnezeiești sunt conducătoare spre rugăciunea cea adevărată, care este o harismă. Parafrazându-l pe Sfântul Apostol Pavel, care spunea romanilor că „*Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine de negrăit*” (Rm 8, 26), textul rugăciunii punctează același adevăr: „Învăță-ne îndreptările Tale, căci a ne ruga precum se cuvine nu știm, de nu ne vei îndruma Tu, Doamne, cu Duhul Tău cel Sfânt”. În stare de har, creștinul cere și iertare pentru păcatele săvârșite în viața lui, până la momentul rugăciunii, „cu cuvântul, cu fapta sau cu gândul, de voie sau fără de voie”.

Tot aici este prezentată și nuanța mântuirii – care, în fond, înseamnă dobândirea Împărăției lui Dumnezeu și a bucuriei veșnice cu El – ca „izbăvire” care presupune, mai întâi, dezlegarea de greșelile săvârșite, iertarea „fărădelegilor”/păcatelor și curățirea completă, sufletească și trupească a persoanei umane.

Rugăciunea 8 – este, în prima sa parte, o cerere stăruitoare a credincioșilor, ca Dumnezeu să primească „rugăciunile, mărturisirile și slujbele de noapte” și, ca răsplată pentru aceste osteneli, să dăruiască credincioșilor „credință neînfruntată, nădejde tare și dragoste nefățarnică”²². În partea a doua, credincioșii și preotul cer lui Dumnezeu să le binecuvinteze „faptele, lucrurile, cuvintele și gândurile”, ei „cântând și binecuvântând milostivirea cea negrăită” a Lui.

21. *Liturghier*, București, 2012, p. 84.

22. *Liturghier*, București, 2012, p. 85.

Rugăciunea 9 – este un text euhologic pe care îl regăsim, în întregime, în cadrul Sfintei Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur și a Sfântului Vasile cel Mare²³, dar și în cărțile de rugăciuni pentru credincioși, folosite în cultul privat, sub titlul de „Rugăciunea pentru citirea cu folos a Sfintei Scripturi”²⁴. În esență, prin această rugăciune creștinul cere mai întâi ca „Stăpânul” să strălucească în inima sa și să îi deschidă „ochii gândului” pentru a înțelege sensurile cele adânci ale cuvintelor Evangheliei. În al doilea rând, cere ca în ființa sa să se înrădăcească „frica fericitelor porunci” ale Evangheliei, iar în al treilea rând, acestea să se transpună în viața concretă, prin cugetări și fapte „spre bună plăcerea lui Dumnezeu”.

Rugăciunea 10 – are drept cuvânt-cheie termenul de „pocăință”, care stă la baza schimbării ființiale a persoanei umane decăzute. Modelul proorocului David, care s-a căit pentru greșelile sale, stă la îndemâna creștinului spre a fi urmat, întrucât, ca și în cazul aceluia, pocăința omului atrage după sine iertarea lui Dumnezeu. În interiorul textului este parafrizat Psalmul 50:

„[...] miluiește-ne după mare mila Ta și după mulțimea îndurărilor Tale șterge fărădelegile noastre; că Ție am greșit, Doamne, Cel ce cunoști și cele nearătate și cele ascunse ale inimii oamenilor și Care singur ai putere a ierta păcatele. Inimă curată zidind întru noi și cu duh stăpânitor întărindu-ne și bucuria mântuirii Tale arătându-ne, nu ne lepăda de la fața Ta [...]”²⁵.

Urmare păcatului, care este considerat „nedreptate” (încălcare a dreptății și a legii divine), rugătorul aduce „până la suflarea cea mai de pe urmă” (din momentul aprinderii sentimentului pocăinței în inima sa și până la finalul vieții), „jertfa dreptății și prinos în Sfântul Altar”. Este una dintre cele mai profunde rugăciuni, cu notă penitențială, dintre toate cele 12 pe care preotul le citește la începutul Utreniei.

23. A se vedea în *Liturghier*, București, 2012, p. 85, în comparație cu pp. 147-148 și 221-222.

24. *Carte de rugăciuni*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2016, pp. 87-88 sau *Carte de rugăciuni pentru trebuințele și folosul creștinului ortodox*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2017, pp. 159-160.

25. *Liturghier*, București, 2012, p. 86. Pentru comparație a se vedea Psalmul 50, cu versetele 1, 5, 7, 11, 13.

Rugăciunea 11 – realizează o asemănare între menirea veșnic doxologică a puterilor cerești și chemarea omului la slăvirea lui Dumnezeu, în toate zilele vieții sale pământești: „[...] primește doxologia noastră, cea după putere, împreună cu a tuturor făpturilor Tale [...]”²⁶. Miezul rugăciunii se constituie într-o parafrază a finalului textului chenotic din Epistola către Filipeni:

Text în Rugăciunea 11 de la Utrenie	Filipeni 2, 10-11
„[...] Că înaintea Ta se pleacă tot genunchiul, al celor cerești și al celor pământești și al celor dedesupt, și toată suflarea și făptura laudă slava Ta cea neajunsă [...]” ²⁷ .	„[...] Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor dedesupt. Și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos [...]”.

Rugăciunea 12 – este, potrivit observațiilor succinte ale preotului profesor Petre Vintilescu, „ca o sinteză a conținutului celorlalte 11 dinaintea ei”²⁸. Ea conține temele centrale pe care le dezvoltă rugăciunile anterioare:

– atotputernicia, bunătatea și mila lui Dumnezeu – „că la Tine scăpăm Dumnezeule cel milostiv și atotputernic” – prin care El Se manifestă spre orice om, ca un Părinte iubitor spre fiii Lui;

– slăbiciunea firii umane și înclinarea omului spre păcat, care se poate tămădui când Dumnezeu este chemat în ajutor – „curățește păcatele noastre, [...] luminează mintea noastră și simțurile toate ni le păzește”;

– scopul final al vieții omului: dobândirea mântuirii – „ca umblând în lumina zilei cu bunăcuviință, pe calea poruncilor Tale, să ajungem la viața cea de veci [...] întru desfătarea luminii celei neapropiate”²⁹.

26. *Liturghier*, București, 2012, pp. 86-87.

27. *Liturghier*, București, 2012, p. 87.

28. Pr. P. VINTILESCU, *Liturghierul explicat*, p. 67.

29. *Liturghier*, București, 2012, p. 87.

4. Câteva teme teologice majore în cele 12 rugăciuni de la Utrenie

Analiza teologico-liturgică a acestor texte relevă câteva teme centrale. Prima dintre ele se referă la *caracterul latreutic și doxologic al acestor rugăciuni*. Citirea atentă a acestor rugăciuni arată că primele patru sunt adresate lui Dumnezeu Cel în Preasfânta Treime lăudat: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Rugăciunile 5, 6, 7, 8, 10, 11 și 12 sunt îndreptate către Dumnezeu-Tatăl; rugăciunea a noua este îndreptată către Domnul nostru Iisus Hristos. Însă, pe întregul parcurs al acestui corpus euhologic, ideea triadologică este principală, aspect subliniat de succesiunea ecfoniselor care încheie aceste rugăciuni. Expun în tabelul sinoptic de mai jos pe primele șase dintre acestea:

R. 1	R. 2	R. 3	R. 4	R. 5	R. 6
„[...] Că Ție se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că s-a binecuvântat și s-a preaslăvit preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că a Ta este stăpânirea și a Ta este Împărăția și puterea și slava, a Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Ca totdeauna fiind mântuiți cu sufletul și cu trupul, cu îndrăzneală să slăvim numele Tău, cel minunat și binecuvântat, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că Tu ești Dumnezeuul nostru și Ție slavă înălțăm Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că Tu ești Împăratul păcii și Mântuitorul sufleteilor noastre și Ție slavă înălțăm Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“

Se remarcă o corespondență extrem de bine studiată de monahii-alcătuitori ai acestor rugăciuni între conținutul teologic și duhovnicesc al textelor și finalizarea acestora prin ecfonis. De pildă, în cadrul primei rugăciuni, credincioșii sunt prezentați stând „înaintea feței slavei [...] celei sfinte și nădăjduind în mila [...] cea multă“, mulțumind lui

Dumnezeu pentru toate binefacerile primite de la El. Astfel, ecfonisul concluzionează, firesc: „Că Ție se cuvine toată slava [...]”.

În cadrul celei de a doua rugăciuni, Domnul este implorat să-și amintească de fiecare credincios „după numele său”, pentru ca fiecare suflet să-și găsească mântuirea în Cel care l-a adus din neființa la existență și i-a dat identitate și personalitate unice. Ecfonisul este „Că s-a binecuvântat și s-a preaslăvit preacinstul și de mare cuviință numele Tău [...]”.

În rugăciunea a treia, lumea este prezentată ca un spațiu în care se dorește pregustarea Împărăției lui Dumnezeu, prin aceea că toți oamenii ar trebui să se străduiască spre împlinirea poruncilor Lui, așa cum se afirmă și în Rugăciunea Domnească: „Precum în cer, așa și pe pământ” (Mt 6,10). Ecfonisul este: „Că a Ta este stăpânirea și a Ta este împărăția [...]”.

Ecfonisul de la finalul rugăciunii a patra, „Ca întotdeauna fiind mântuiți cu sufletul și cu trupul [...]” reamintește faptul că Dumnezeu, în cadrul Judecății Universale va căuta să recupereze persoana umană integrală, trup și suflet.

Rugăciunea a cincea ilustrează perfect relația dintre Dumnezeu ca țintă supremă a adorației umane și credincios ca subiect al actului la-treutic, Dumnezeu ca Stăpân și Domn, iar omul ca ființă priveghetoare și lăudătoare. De aici ecfonisul: „Că Tu ești Dumnezeul nostru [...]”.

În rugăciunea a șasea este amintit, discret, războiul nevăzut despre care avertizează și Sfântul Apostol Pavel: „*Căci lupta noastră nu este împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătorilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății care sunt în văzduh*” (Ef 6, 12). Ajutorul lui Dumnezeu este salutar pentru omul angajat în această luptă, care știe că, întotdeauna, după război urmează pacea: „Că Tu ești Împăratul păcii [...]”.

Această sincronizare tematică urmează și în partea a doua, în cazul rugăciunilor 7-12, ecfonisele acestora fiind următoarele:

R. 7	R. 8	R. 9	R. 10	R. 11	R. 12
„[...] Fie stăpânirea Împărăției Tale binecuvântată și preaslăvită, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că s-a binecuvântat prea-sfânt numele Tău și s-a preaslăvit Împărăția Ta, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că Tu ești sfințirea noastră și Ție slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Cu mila și cu îndurările și cu iubirea de oameni ale Unuia-Născut Fiului Tău, cu care ești binecuvântat, împreună cu Preasfântul și bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că pe Tine Te laudă toate puterile cerești și Ție slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“	„[...] Că Tu ești Dumnezeu nostru și Ție slavă înălțăm Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.“

În rugăciunea a șaptea se arată că, precum pe pământ Dumnezeu este „sfânt, ajutător și păzitor puternic al vieții“ creștinilor, în cer El guvernează, veșnic, într-o Împărăție „binecuvântată și preaslăvită“.

Din rugăciunea a opta se înțelege că și „rugăciunile, cererile, mărturisirile“, dar și „faptele, cuvintele, gândurile“ creștinilor sunt emanații personale și unice, așa cum fiecare om este o persoană unică în timp și spațiu, prin caracter/personalitate evidențiat(ă) onomastic. Numele fiecărui creștin se încopiază în „binecuvântatul și preasfântul nume“ al Preasfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Despre această realitate teologică a chemării lui Dumnezeu pe Nume, de către omul care poartă nume, în dialogul-rugăciune dintre cei doi interlocutori – omul și Domnul – fiecare unic în felul său, dar chiar și despre dialogul interuman – între subiecți de asemenea unici – părintele Dumitru Stăniloae învață:

„În orice chemare eu ies spiritual, existențial, din sinea mea și Cel chemat iese spiritual din sinea sa, intrând existențial, spiritual, în mine; cu atât mai accentuat se întâmplă aceasta în chemarea pe care o adresăm lui Dumnezeu și în chemarea pe care ne-o adresează El, în conștiință,

nouă. Dealtfel, chiar în apelul semenului meu la ajutorul meu, în strigarea mea pe nume simt, în obligația necondiționată de a-i răspunde, chemarea lui Dumnezeu³⁰.

În rugăciunea a noua este subliniat faptul că înțelegerea principiilor evanghelice și aplicarea lor în viața creștină sfințesc persoana umană și timpul/locul când/unde viețuiește aceasta. Sfințirea persoanei umane vine din viața ei conformă cu Evanghelia Domnului Hristos, întrucât El dă omului har pentru râvna trăirii preceptelor sfinte, despre care Însuși Hristos spune: „*Cuvintele pe care vi le-am spus sunt duh și viață [...]. Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește*” (In 6, 63; 14, 21). Astfel, ecfonismul acestei rugăciuni este: „Că Tu ești sfințirea noastră [...]”.

Tema rugăciunii a zecea este mila lui Dumnezeu, care se manifestă cu asupra de măsură atunci când omul își recunoaște greșelile, se căiește pentru ele și cere iertare. La pocăință multă Dumnezeu răspunde, din iubire, cu milă multă: „Cu mila și cu îndurările [...]”.

În rugăciunea a unsprezecea, omul este văzut ca ființă doxologică, care „după putere” Îl slăvește pe Dumnezeu, împreună cu toate celelalte făpturi din Creație, după modelul ceresc al „Puterilor înțelegătoare și cuvântătoare”. Nu întâmplător, ecfonismul de la finalul rugăciunii este „Că pe Tine te laudă toate puterile cerești și Ție slavă înălțăm [...]”, același care se folosește la începutul capitolului „Laude”, din Rânduiala Utreniei.

Finalul rugăciunii a douăsprezecea este o încununare: curățit și iertat de păcate, omul, cu mintea luminată și cu simțurile curate, cu viața înnoită laudă pe Dumnezeu – Izvorul vieții: „Că tu ești Dumnezeul nostru și Ție slavă înălțăm [...]”.

O a doua temă majoră din cuprinsul acestor rugăciuni este cea *ascetică*. Utrenia, una dintre cele șapte Laude bisericesti, prin origini oficiu monahal, solicită rugătorului hărnicie duhovnicească. Aceasta presupune:

a) dormirea puțină, doar cât pentru odihnă (Rugăciunea a treia), pe care Sfinții Părinți o îngăduie, numind-o „trândăvie a firii, din

---

30. Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 145.

oboseală [...] când omul obosește peste putere și se silește să lucreze mai mult decât poate³¹;

b) biruirea plăcerii somnului și trezirea spre miezul nopții sau foarte de dimineață, înainte de răsăritul soarelui (în „mâncare” – a se vedea mai sus), când la mănăstiri, după regula veche, începe slujba Utreniei. În Rugăciunea a șasea se află chiar o astfel de invocare, în legătură cu cei care priveghează (aici pot fi amintiți călugării achimiți sau părinții niptici): „[...] Adu-Ți aminte, Doamne, și de cei ce strigă către Tine noaptea; auzi-i pe dânșii [...]”, iar Rugăciunea a noua completează: „dă-ne nouă să ajungem la începutul zilei, lăudând, cântând și binecuvântând bunătatea milostivirii Tale”. Este impresionant pentru oricine să știe că, atunci când marea majoritate a oamenilor dorm, alții, destul de puțini, dar cu vocația privegherii, se roagă pentru toată lumea, întrucât în spiritualitatea creștină de sorginte sau influență monahală, somnul prelungit este sinonim cu „dormirea spre păcat”. Această optică se explică astfel: somnul slăbănogeste prea mult organismul și favorizează ivirea unor gânduri necurate ori chiar săvârșirea unor fapte contrare chemării sublime a lui Dumnezeu spre desăvârșire (Rugăciunea a treia). Este uimitor cum medicina modernă confirmă perfect aceasta!

c) ridicarea din „așternut” (Rugăciunile întâi, a șasea și a șaptea) și smulgerea din „trândăvia somnului” (Rugăciunea a opta), despre care Sfântul Simeon Noul Teolog spune că este „moartea sufletului și a minții³² și pe care o pot birui doar „cântarea de psalmi” și „săvârșirea pravilei”, învață Sfântul Ioan Scărarul³³;

31. SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, „Scrisori duhovnicești. Scrisoarea 562”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. XI, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990, pp. 520-521. „Cealaltă” formă de trândăvie, total neîngăduită, este de la demoni. Ea vine înainte de timpul de odihnă, când „începând monahul să lucreze, înainte de a fi isprăvit o treime sau o pătrime din lucrare, trândăvia îl îndeamnă să lase lucrul”. Și aceasta se biruiește tot prin rugăciune, care îl face pe „vrăjmaș” să fugă.

32. SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, „Cele 225 de capete teologice și practice”, traducere din grecește și note de pr. Dumitru Stăniloae, în: *Filocalia*, vol. VI, Editura Humanitas, București, 1997, p. 38.

33. SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, „Cuvântul XIII – Despre lenea sufletească”, în *Filocalia*, vol. IX, p. 209.

d) participarea la slujbă cu râvnă și trezvie a minții, conștient și înțelegând profund și complet sensurile duhovnicești ale rugăciunilor, care transportă mintea – și prin ea persoana umană integrală – în sferile înalte ale contemplației tainelor cerești.

De coordonata ascetică a acestor texte se leagă, direct, cea *mistică*. În teologia creștină, doar omul purificat de materialitatea excesivă, care îl înrobește și îi îngreunează aspirațiile, poate accede cu mintea și cu sufletul la un alt nivel de percepție. Creștinul/monahul/preotul curățit la suflet și la trup prin efort ascetic, poate „vedea” lumina lui Dumnezeu, poate „auzi” „cuvinte de negrăit” (în baza mărturiei Sfântului Apostol Pavel de la 2 Co 12, 14) și poate experimenta trăiri de o intensitate cu mult supramundană. Mistica creștină prezintă multe exemple de oameni sfinți care, prin rugăciune, și-au schimbat complet viața într-o stare continuă de bucurie duhovnicească și de iubire sfântă, de nepătimire, mai presus de orice ataraxie filosofală și de orice logică omenească, care au avut momente de „răpire” sau care au căpătat harisme precum „vederea luminii dumnezeiești” (unii monahi erau „teolipți”, adică „văzători de Dumnezeu”). Or, la Utrenie, în lumina pâlpâietoare a candelor, în fața icoanelor ale căror chipuri abia se zăresc, între rugători plini de râvnă care rostesc cu multă convingere textele psalmilor sau cântă evlavios troparele și stihirile din rânduiala zilei, preotul și credincioșii exersează și gustă puțin din experiența pe care au avut-o, deplin, marii rugători, marii mistici. Nu întâmplător, în cele douăsprezece rugăciuni analizate aici se întâlnesc teme ale misticii creștine, anvelopate în sintagme precum:

– „Înțelepțește-ne să săvârșim dreptate și sfințenie întru frica Ta” (Rugăciunea a doua);

– „risipește orice negură de la inimile noastre; dăruiește-ne Soarele dreptății și păzește fără de ispită viața noastră cu pecetea Sfântului Tău Duh; îndreptează pașii noștri în calea păcii” (Rugăciunea a treia);

– dă-ne har și putere, ca să ne învrednicim a cânta Ție cu înțelegere și a Te ruga neîncetat (Rugăciunea a șasea);

– „luminează mintea noastră și toate simțurile noastre le păzește” (Rugăciunea a douăsprezecea).

Nu pot să nu amintesc de alte două teme care se întrevăd în aceste rugăciuni. De pildă *nota puternic penitențială* care se regăsește preg-

nant redată în Rugăciunea a șaptea: „Orice am greșit până în ceasul acesta, cu cuvântul, cu fapta sau cu gândul, de voie sau fără de voie, dezleagă, lasă, iartă, că de vei căuta la fărădelegi, Doamne, Doamne, cine va putea răbda?“. De asemenea, se remarcă *nuanța soteriologic-es-hatologică*, în special în Rugăciunile a patra – „ca întotdeauna mântuiți cu sufletul și cu trupul, cu îndrăzneală să slăvim numele Tău cel minunat“ și a șasea – „lucrând cu frică la a noastră mântuire“, respectiv în Rugăciunea a douăsprezecea – „pe calea poruncilor Tale să ajungem la viața de veci“.

Concluzii

Studiul de față se ocupă, așadar, de o secvență din tezaurul liturgic ortodox neabordată analitic până acum: cele 12 rugăciuni din partea de început a slujbei Utreniei. Prospekția teologică a acestora prilejuiește bucurii duhovnicești mari celui ce are răbdarea și înțelepciunea căutării unor sensuri adânci în actele și textele cultului ortodox, din partea lui necunoscută și nevăzută în naos.

Atunci când își așează epitrahilul pe grumaji, preotul nu mai este un om obișnuit, nici nu mai trăiește în lumea aceasta. El se aseamănă cu heruvimii și cu serafimii, iar slujirea sa este după modelul făpturilor cerești, deși cuprinde în sine referiri la întregul popor pentru care mijlocește la Dumnezeu.

Așadar, pentru a răspunde „curiozității“ unora dintre credincioși, care se întreabă uneori „ce o fi făcând preotul acolo?“, trebuie să arăt aici că iconostasul nu ascunde momente de confort sau de odihnă ale liturghisitorului. Atunci când s-ar părea că există astfel de momente, preotul este de fapt într-o adâncă trăire; el caută pace și cere lui Dumnezeu putere de a se ruga pentru sine și pentru toți credincioșii. Prin rândurile de mai sus am vrut să subliniez o realitate nevăzută: cano-nul preoțesc este aspru, atât în viața duhovnicească privată, cât și în slujirea liturgică de obște. Rugăciunile de la Utrenie sunt o probă pentru această osteneală, „în taină“, pe care nimeni nu o cunoaște, ci doar Dumnezeu o primește și o răsplătește, revărsând har, milă și pace și peste sfințitul slujitor și peste poporul pentru care el, preotul, se roagă „seara, și dimineața și la amiază“.